

Отже, Україна, захищаючи законні права своїх громадян і власні національні інтереси, реалізуючи положення Конституції України, через можливості власних правоохоронної та судової систем як структурних елементів механізму держави має право, підстави та обов'язок невідкладно розпочати реалізацію відповідних заходів кримінально-правової охорони.

Використана література:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 27 трав. 2012 р.: (Офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2012. – 216 с. (Кодекси України).
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Загальна частина / О.Ф. Бантишев, С.А. Кузьмін. : ПАЛИВОДА. А. В., 2010. – 336 с. (Серія "Науково-практичний коментар").
4. Іноземець як спеціальний суб'єкт злочинів проти правосуддя за кримінальним правом України / С. Кузьмін // Вісник прокуратури. – 2009. – № 5 (95). – С. 59–63.
5. Судові та правоохоронні органи України : посіб. [для підготовки до іспитів] / О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін, К. В. Колосова ; [під заг. ред. Б. В. Романика]. – [2-е вид., допов. та перероб.]. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2010. – 224 с.
6. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / В. В. Коваленко, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – К. : Атака, 2011. – Т. VII. Адміністративно-правове забезпечення поліцейської діяльності. – 1120 с.

УДК 343.237

А.С. Беніцький

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОЗНАК ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ

Проведено дослідження правових положень національного, зарубіжного та міжнародного законодавства щодо причетності до злочину, а також практики їх застосування. Досліджено ознаки причетності, визначено її місце та значення в системі кримінального законодавства України. Встановлено суспільну небезпеку злочинів, що є проявом причетності. Проаналізовано особливості застосування кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за причетність до злочину. Проведено розмежування інститутів причетності до злочину та співучасті в злочині. Сформульовано дефініцію причетності до злочину.

Ключові слова: *причетність, предикатний злочин, суспільна небезпека, правосуддя, співучасть у злочині.*

Проведено исследование правовых положений национального, зарубежного и международного законодательства о причисленности к преступле-

нию, а также практики их применения. Исследованы признаки прикосновенности, определено ее место и значение в системе уголовного законодательства Украины. Установлена общественная опасность преступлений, являющихся проявлением прикосновенности. Проанализированы особенности применения уголовно-правовых норм, предусматривающие ответственность за прикосновенность к преступлению. Проведено разграничение институтов причастности к преступлению и соучастия в преступлении. Сформулирована дефиниция прикосновенности к преступлению.

Ключевые слова: *прикосновенность, предикатное преступление, общественная опасность, правосудие, соучастие в преступлении.*

A study of the legal provisions of national, foreign and international law concerning implication in a crime is given, as well as their application. The signs of implication in a crime are investigated. We have also determined the place and value of implication in a crime in the criminal legislation of Ukraine. The public danger of crimes is established as manifestation of implication in a crime. The particularities of application of criminal law establishing liability for implication in a crime are researched. The institutions of complicity in a crime and participation in a crime are demarcated. We have also given the definition of implication in a crime.

Key words: *implication in a crime, the predicate offense, public danger, justice, complicity in a crime.*

У теорії та практиці кримінального права, незважаючи на багатомілітронну історію, залишається багато проблем та спірних питань. Злочин – це одиничний завершений акт, але в дійсності після нього нерідко виникає цілий шлейф співпритетних суспільно небезпечних діянь, які потребують спеціальної кваліфікації. Здавна суб'єктом відповідальності в кримінальному праві вважалася особа, яка своїми діяннями заподіювала шкоду соціально значущим інтересам. Злочин могли вчинити два чи більше суб'єктів. За наявності відповідних умов вони вважалися співучасниками злочину. Однак у практиці спостерігалася причетність до злочину осіб, які безпосередньо не сприяли виконавцеві в реалізації його злочинного умислу, але допомагали уникнути покарання за скоєне, реалізувати викрадене тощо. Довгий час їх діяння кваліфікували як співучасть у злочині, що призвело до завищеної оцінки суспільної небезпеки діяння та особи, яка його вчинила. Усе це мало наслідком необґрунтоване застосування однакових мір покарання до винних у скоєнні основного злочину та причетних до нього осіб.

Суттєвий внесок у дослідження питань причетності до злочину внесли такі вчені, як М.І. Бажанов, Г.І. Баймурзін, І.Д. Беляєв, Ф.Г. Бурчак, І.А. Бушуєв, Г.Б. Віттенберг, Р.Р. Галіакбаров, О.А. Герцензон, П.І. Гришаєв, О.В. Глухова, Н.О. Гуторова, М.І. Ковальов, М.Й. Коржанський, В.М. Кудрявцев, В.О. Кузнецов, М.М. Лапунін, О.М. Лемешка, В.В. Лук'янов,

А.С. Омаров, П.М. Панченко, А.А. Піонтковський, Е.Х. Раал, Б.Т. Разгільдієв, В.Г. Смирнов, П.Ф. Тельнов, І.Х. Хакімов, М.Х. Хабібулін та ін.

Однак комплексного дослідження ознак причетності до злочину відповідно до положень кримінального законодавства України не проводилось.

У сучасній юридичній літературі досі триває дискусія навколо доцільності існування причетності до злочину як одного з інститутів кримінального права. Деякі дослідники вважають, що інститут причетності до злочину не є актуальною проблемою для науки кримінального права. А.В. Наумов, наприклад, стверджує, що Загальна частина кримінального законодавства РФ не містить будь-яких норм про причетність до злочину. Тому ця проблема, на думку вченого, є проблемою існування однієї статті Особливої частини, у зв'язку з чим причетність до злочину як інститут Загальної частини кримінального права себе вичерпала [9, с. 306]. Схожі міркування щодо значущості та доцільності розгляду причетності до злочину як самостійного кримінально-правового інституту висловлювали ще в середині ХХ століття деякі радянські вчені, зазначаючи, що необхідно відмовитися від інституту причетності до злочину, оскільки він не викликаний потребами судової практики [7, с. 15–16].

Такі точки зору на причетність до злочину зумовлювалися тим, що протягом радянського періоду в кримінальному законодавстві не існувало спеціальних правових норм, у яких би було сформульовано дефініції причетності до злочину, визначено чіткі критерії, за якими її слід відмежовувати від співучасті в злочині, перелічено всі види причетності до злочину тощо. Положення про причетність до злочину висвітлювалися лише в доктрині радянського кримінального права, зазвичай у межах дослідження інституту співучасті в злочині.

Метою статті є визначення юридично значущих ознак причетності до злочину, встановлення кола суспільних відносин, поставлених під охорону кримінально-правовими нормами, які встановлюють відповідальність за прояви причетності, а також формулювання дефініції причетності до злочину.

Причетність до злочину виникає за наявності вчиненого або вчинюваного основного злочину, який скоєно іншою особою. У юридичній літературі основний злочин криміналісти іменують предикатним, первісним, початковим або похідним злочином. Тому в роботі будуть використані зазначені найменування, які зумовлюють наявність причетності до злочину.

Якщо немає основного злочину, то не може виникнути причетність до нього, тобто вторинний злочин. Наприклад, якщо особа вважає, що приховує тяжкий злочин або отримує майно, яке, на її думку, було здобуто злочинним шляхом, однак насправді предикатного злочину не було,

то причетність до злочину відсутня. У такому випадку йдеться про замах на задалегідь не обіцяне приховування тяжкого злочину або про замах на задалегідь не обіцяне отримання майна, одержаного злочинним шляхом.

Причетність до злочину буде відсутня, коли діяння, які підпадають під ознаки злочину, передбаченого кримінальним законодавством України, вчиняє особа, яка не є суб'єктом злочину через недосягнення віку кримінальної відповідальності, або у випадку, коли суд визнає її неосудною особою. Діяння суб'єкта, який, наприклад, задалегідь не обіцяючи, приховав не суб'єкта злочину (неосудну особу або особу, яка не досягла віку кримінальної відповідальності), який вчинив діяння, яке підпадає під ознаку тяжкого злочину, можуть бути кваліфіковані як замах на приховування тяжкого злочину лише у випадку, коли він помилково вважав, що особа, яку він приховав, була осудною або досягла віку кримінальної відповідальності.

Не буде причетності до злочину, якщо предикатне діяння не визнається злочином відповідно до положень ч. 2 ст. 11, ч. 2 ст. 14, ч. 1 ст. 38, ч. 1 ст. 39, ч. 1 ст. 40, ч. 1 ст. 42 та ч. 1 ст. 43 КК України. Зазначені в перелічених нормах діяння не є суспільно небезпечними або протиправними; вони є соціально допустимими (прийнятними). Причетності до злочину не буде й у тому випадку, коли особа, яка вчинила основне діяння, не підлягає кримінальній відповідальності згідно з положеннями чч. 4, 5 ст. 36, ч. 2 ст. 37, ч. 3 ст. 39 та чч. 3, 5 ст. 41 КК України.

Крім того, причетність до злочину у вигляді переховування злочинця виключається, коли суб'єкт предикатного злочину добровільно відмовився від вчинення предикатного злочину на стадії готування або замаху, або був звільнений від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45, ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212-1, ч. 2 ст. 255, ч. 2 ст. 258-3, ч. 4 ст. 258-5, ч. 6 ст. 260, ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 289, ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309, ч. 4 ст. 311, ч. 5 ст. 321, ч. 4 ст. 321-1, ч. 5 ст. 354, ч. 5 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4, ч. 6 ст. 369, КК України), у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України), у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України), у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України), у зв'язку із закінченням строків давності (ст.ст. 49 або 106 КК України), у зв'язку із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 97 КК України) або був звільнений від покарання.

Для визначення природи причетності до злочину необхідно встановити коло суспільних відносин, яким завдається шкода діяннями причетної особи. У разі причетності визначається об'єкт вторинного злочину. Однак деякі дослідники дотримуються іншого погляду, ставлячи суспільну небезпеку причетності до злочину в залежність від основного злочину. Вони вважають, що причетна особа посягає на об'єкт основного злочину,

тому, на їхню думку, безпосередній об'єкт причетних злочинів збігається з безпосереднім об'єктом основного злочину.

На погляд О.І. Семикіної, О.В. Зарубіна, А.О. Васильєва та інших авторів суспільна небезпека причетності залежить від ступеня небезпечності основного злочину [14, с. 13; 5, с. 74; 1, с. 19; 12, с. 21–22]. О.В. Глухова, наприклад, вважає, що безпосередній об'єкт основного злочину при скоєнні причетності стає додатковим безпосереднім об'єктом заздалегідь не обіцяного приховування злочину, неповідомлення про злочин або іншого виду причетності до злочину [2, с. 58]. Такий підхід авторів обумовлено тим, що вони змішують два різні за своєю правовою природою інститути: причетності до злочину та співучасті в злочині.

Причетні особи своїми діями заважають запобіганню злочинній діяльності учасників предикатних злочинів, її попередженню та припиненню. Як слушно зазначав С.В. Познишев: "той, хто купує який-небудь предмет, знаючи, що останній здобуто шляхом злочину, допомагає злочинцеві не лише використовувати вчинений ним злочин для отримання від нього різних вигод, але й приховати злочин, оскільки здобутий злочинним шляхом предмет є одним із речових доказів, що викривають злочинця" [11, с. 216]. Крім того, у співучасників предикатних злочинів формується почуття безкарності за свої діяння, що не тільки не стимулює їх до каяття та виправлення, а створює загрозу продовження злочинної діяльності.

Усе це призводить до порушення нормальної діяльності органів досудового слідства, прокуратури, суду тощо. Навіть у тих випадках, коли особа не має безпосередньо наміру перешкоджати органам правосуддя здійснювати діяльність з отримання необхідних доказів та встановлення об'єктивної істини в справі в ході проведення досудового слідства чи судового розгляду, вчиняючи, наприклад, відмивання злочинних доходів або зберігаючи чи збуваючи такі доходи, вона зачіпає інтереси у сфері правосуддя.

Причетність до злочину регулює сукупність суспільних відносин у сфері правосуддя, які охороняються відповідними кримінально-правовими нормами. У зв'язку з цим не випадково законодавець України кримінально-правову норму, яка передбачає відповідальність за один із видів причетності до злочину – заздалегідь не обіцяне приховування злочину (ст. 396 КК України), розмістив у розділі XVIII "Злочини проти правосуддя" Особливої частини Кримінального кодексу України.

Для правильного розуміння змісту злочинів проти правосуддя необхідно визначити, що таке правосуддя. За Основним Законом України правосуддя здійснюють винятково суди загальної юрисдикції та суд конституційної юрисдикції. Відповідно до законодавства України систему судів загальної юрисдикції утворюють місцеві суди, апеляційні суди, вищі

спеціалізовані суди та Верховний суд України. Вони спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Єдиним органом конституційної юрисдикції є Конституційний Суд України, який гарантує верховенство Конституції України як Основного Закону держави на всій території України. Судова влада в Україні здійснюється шляхом конституційного, цивільного, господарського, кримінального й адміністративного судочинства та реалізовується винятково професійними суддями, а також, у визначених законом випадках, народними засідателями й присяжними. Судові органи України покликані захищати права, свободи та законні інтереси людини й громадянина, права та законні інтереси юридичних осіб, інтереси держави на засадах верховенства права.

Водночас реалізація правосуддя неможлива без взаємозв'язку з державними інституціями, які забезпечують функціонування системи правосуддя в Україні. Здійсненню правосуддя сприяє діяльність органів досудового розслідування, прокуратури, органів, що виконують вироки, постанови, ухвали й інші рішення суду, та інших державних органів, які пов'язані з реалізацією правосуддя в Україні.

Конституція України та відповідні закони визначають порядок здійснення правосуддя й за допомогою встановлених різними галузями права норм забезпечують його впровадження. Діяльність громадських об'єднань, які мають на меті вирішувати конфлікти, наприклад, у рамках медіації або вирішувати спори завдяки третейським судам, не ставиться під охорону спеціальними нормами кримінального законодавства, що передбачають відповідальність за злочини проти правосуддя. Згідно з конституційними приписами делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

У доктрині кримінального права існують різні підходи до визначення поняття правосуддя. Досить вдало його сформулювали М.І. Мельник та М.І. Хавронюк, котрі ретельно проаналізували погляди дослідників із цього питання. На думку вчених, правосуддя – це специфічний вид державної діяльності, що здійснюється судом на підставі закону в установленому ним порядку, полягає в розгляді та вирішенні судових справ з метою забезпечення гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини й громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства та держави й завершується постановленням правосудного судового рішення, яке має загальнообов'язковий характер [5, с. 54].

Забезпечуючи кримінально-правову охорону правосуддя, як справедливо зазначив Р.І. Мельник, законодавець не виходив з процесуального значення цього поняття, а вкладав в останнє ширший зміст, уважаючи за необхідне захищати будь-яку діяльність, спрямовану на здійснення за-

вдань правосуддя [6, с. 10]. Норми, які складають систему злочинів проти правосуддя, закріплені у розділі XVIII Кримінального кодексу України, охороняють не тільки відносини щодо діяльності судів з відправлення правосуддя, а й відносини з приводу забезпечення законного конституційного, кримінального, адміністративного, цивільного та господарського судочинства в Україні, що здійснюють органи досудового розслідування, прокуратури, виконавчого провадження тощо. Так, наприклад, за ст. 371 КК України, якою передбачено відповідальність за завідомо незаконне затримання або привід, завідомо незаконні домашній арешт або тримання під вартою, несуть відповідальність працівники, котрі здійснюють досудове розслідування, прокурорський нагляд, начальник установи попереднього ув'язнення (у випадку незаконного тримання особи під вартою). Якщо завідомо незаконне затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (ч. 1 чи ч. 2 ст. 371 КК України) було скоєно суддею, то відповідальність настає за спеціальною кримінально-правовою нормою – ст. 375 КК України.

Як зазначає Л.М. Палюх, поняття правосуддя, ужите в назві розділу XVIII КК України, не може бути одним для законодавства та теорії конституційного процесу, цивільного та кримінального процесу й іншим – для кримінального законодавства, науки кримінального права [10, с. 275–277]. Тому, на думку вченого, вирішення ситуації, що склалася, має полягати не в зміні розуміння поняття правосуддя, що вжите в матеріальному кримінальному законі в назві відповідного розділу, а в зміні самої назви розділу, що точніше відображала б коло тих суспільних відносин, які охороняються його нормами [10, с. 275–277]. Назву розділу XVIII Кримінального кодексу України Л.М. Палюх пропонує закріпити як "Злочини проти порядку судочинства та виконання судових рішень".

Між тим слід погодитися з Л.В. Лобановою, котра вважає, що до якого-небудь уточнення назви глави 31 "Злочини проти правосуддя" Кримінального кодексу Російської Федерації вдаватися недоцільно, оскільки навряд чи можливо підібрати таку ж лаконічну назву [4, с. 12]. Крім того, на її думку, слід пам'ятати, що ні провадження попереднього розслідування, ні виконання процесуальних рішень не відбуваються в ім'я самих себе, подібна діяльність є забезпеченням правосуддя. Інтересам останнього, як зазначає Л.В. Лобанова, тому й заподіюється шкода (створюється погроза заподіяння шкоди) посяганнями, що скоюються в аналізованій сфері [4, с. 12].

Під злочинами проти правосуддя слід розуміти діяння, що посягають на нормальну діяльність Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції з розгляду та вирішення справ по суті, а також на нормальну діяльність органів досудового розслідування, прокуратури, виконавчого провадження та інших органів, що забезпечують здійснення правосуддя на території України.

Сформульовані в кримінальному процесуальному законодавстві України приписи зобов'язують учасників кримінального судочинства (свідків, потерпілих, експертів, перекладачів, оцінювачів та ін.) не перешкоджати здійсненню органів досудового слідства, судового розгляду справи в суді. Якщо такі особи, будучи учасниками кримінального судочинства, скоюють діяння, які перешкоджають нормальному порядку проведення відповідними органами досудового слідства, судового розгляду, то вони "ззовні" розривають соціальний зв'язок між суб'єктами праводносин, унаслідок чого порушуються інтереси правосуддя у сфері нормального здійснення посадовими особами їхніх функцій щодо проведення досудового розслідування та судового розгляду.

Тому злочини, які є різновидом причетності до злочину, посягають на інтереси правосуддя у сфері нормального здійснення посадовими особами своїх функцій щодо отримання необхідних доказів та встановлення об'єктивної істини у справі в ході проведення досудового розслідування та судового розгляду. Об'єктом причетності до злочинів можна визнати суспільні відносини, узяті під охорону нормами, що утворюють систему злочинів, які мають ознаки причетності до злочинів, із приводу здійснення органами правосуддя своїх функцій щодо запобігання вчиненню злочинів, їх попередження та припинення.

Причетність до злочину є похідною від основного (предикатного) злочину. Тому підставою виникнення причетності є вчинюваний або вже скоєний основний (предикатний) злочин. Між предикатним злочином і причетним до нього діянням не повинно бути двостороннього причинного зв'язку, оскільки діяльність причетних осіб не перебуває у причинному зв'язку з діяльністю винних у предикатному злочині. Ці злочини перебувають між собою в односторонньому зв'язку.

Суб'єкт предикатного злочину та причетна особа можуть знати одне одного. Однак виконавець та інші співучасники при вчиненні предикатного злочину не розраховують на її допомогу в майбутньому приховати сліди вчинення злочину або придбати, зберегти чи збути злочинне майно тощо. Тому діяльність причетних осіб не сприяє вчиненню предикатного злочину іншими особами. Отже, суб'єктом причетності не може бути виконавець, пособник, підбурювач або організатор основного злочину. Суб'єктом причетності до злочинів є особа, яка не брала участі в предикатному злочині. Крім загальних ознак суб'єкта злочину, які розкриваються в ст. 22 (вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність) та ст. 19 (осудність) КК України, причетна особа повинна мати спеціальні ознаки, які притаманні певним видам причетності до злочину. Наприклад, при вчиненні заздалегідь не обіцяної легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, особа повинна мати право здійснювати певні фінансові операції або цивільні угоди, підприємницьку або іншу господарську діяльність.

Однак окремі дослідники обмежують коло суб'єктів причетності до злочину. Наприклад, Є.В. Пономаренко стверджує, що не може бути причетною до злочину службова особа [12, с. 23]. Авторка невинуватого виключає потурання злочину з переліку видів причетності до злочинів, оскільки вважає, що причетною особою може бути лише приватна особа, а потурач злочину – це лише службова особа [12, с. 19, 23].

Однак навряд чи можна погодитися з тим, що службові особи не можуть бути суб'єктами причетності до злочину. Суб'єктом потурання злочину або неповідомлення про злочин може бути особа, на яку відповідним нормативним документом покладено обов'язок вчинити відповідні дії. Потурачами можуть бути службові або інші особи, які зобов'язані попереджати вчинення злочину або запобігати йому: працівники правоохоронних органів, військові службові особи, представники органів та закладів освіти, служби у справах неповнолітніх тощо.

Причетна до злочину особа – це будь-яка фізична, осудна особа, яка досягла до моменту вчинення злочину віку, з якого згідно із законодавством може наставати кримінальна відповідальність, і яка, не будучи співучасником предикатного злочину, вчинила одне з діянь, віднесеного до одного з видів причетності до злочину.

Суб'єктивна сторона причетності до злочину виражається в умисній формі вини. Вид умислу прямий. Винятком може бути лише потурання злочину у вигляді службової недбалості, коли невиконання або неналежне виконання певних службових обов'язків через несумлінне ставлення до них завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб. Однак до невиконання правових обов'язків психічне ставлення особи, яка потурала злочину, повинне бути умисним. У такому випадку суб'єктивна сторона потурача злочину характеризується змішаною формою вини.

Для особи, яка потурає злочину, характерним є усвідомлення того, що недбале виконання правового обов'язку з її боку може привести до вчинення злочину іншою особою. Такими можуть бути злочини проти власності, життя та здоров'я особи тощо. Потурач може лише припускати, які саме злочини можуть бути вчинені внаслідок його потурання.

Предметний зміст суб'єктивної сторони причетності до злочину, які вчиняються умисно, визначається обставинами, які усвідомлює особа, а саме: 1) те, що відповідний злочин вчиняється або вже вчинено іншою особою (іншими особами); 2) характер власної поведінки.

Зміст інтелектуального моменту суб'єктивної сторони умисних видів причетності до злочину охоплює як усвідомлення характеру раніше вчиненого іншими особами предикатного злочину, так і усвідомлення суспільної небезпеки та протиправності скоєного діяння, яке відноситься до причетності.

Для притягнення до відповідальності причетної особи необхідно, щоб вона знала про предикатний злочин. Наприклад, у диспозиції ст.ст. 198 та 209 КК України законодавець використовує формулювання "доходів, одержаних злочинним шляхом". Стосовно неповідомлення про злочин, а також потурання злочину також необхідною є обізнаність особи про готування або замах на злочин. Необхідно зазначити, що деякі автори рекомендують виключити з диспозиції норми, яка передбачає відповідальність за придбання або збут майна, отриманого злочинним шляхом, таку ознаку, як "заздалегідь не обіцяне" [3, с. 129]. Однак із такою пропозицією навряд чи можна погодитись. У випадку виключення словосполучення "заздалегідь не обіцяне" із диспозиції зазначених кримінально-правових норм, будуть розмиватися межі між причетністю до злочину та співучастю в злочині. Поінформованість особи про предикатне діяння, яке було вчинене або до якого готується злочинець, є однією з умов притягнення за причетність до злочину. Ступінь поінформованості залежить від різновиду причетності до злочину. Так, якщо для притягнення до відповідальності за переховування злочинця за ст. 198 КК України не має значення ступінь поінформованості особи про основний злочин, то для кваліфікації приховування злочинців за ст. 396 КК України має суттєве значення усвідомлення переховувачем того, що злочин є тяжким або особливо тяжким, а для кваліфікації заздалегідь не обіцяного відмивання злочинних доходів має значення те, що предикатний злочин відповідає ознакам, які зазначені в примітці 1 до ст. 209 КК України.

Вольовий момент суб'єктивної сторони умисних видів причетності до злочину виражається в бажанні особи вчинити одне з діянь, яке відноситься до причетності.

Мотив і мета причетності до злочину може бути різною залежно від його виду. Так, при вчиненні приховування злочину винна особа зазвичай має на меті створення необхідних умов або усунення перешкод для ухилення виконавця чи інших учасників основного злочину від кримінальної відповідальності. Для особи, яка придбаває, отримує, зберігає або збуває майно, одержане злочинним шляхом, метою може бути нажива, бажання допомогти виконавцеві предикатного злочину приховати викрадене тощо.

Не за всі діяння, які є причетністю до злочину, кримінальним законодавством України встановлено відповідальність. Причетність до злочину буде кримінально караною лише у випадку, коли в кримінальному законодавстві України за діяння, які мають ознаки причетності, буде передбачено відповідальність.

Відмивання злочинних доходів, а також використання доходів, одержаних від незаконного обігу наркотиків, – це злочини, які є вторинними, похідними від основного, предикатного злочину. Тому заздалегідь не

обіцяній легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також заздалегідь не обіцяному використанню доходів, одержаних від незаконного обігу наркотиків, притаманні ознаки, які характерні для причетності до злочину. Особа, яка заздалегідь не обіцяючи, вчинить діяння, передбачені ст.ст. 209 або 306 КК України, стає винною в причетності до злочину.

Навряд чи можна погодитися з окремими дослідниками, які вважають, що є порушенням теорії кримінального права той факт, що за відмивання злочинних доходів притягуються до відповідальності особи, які брали участь у вчиненні предикатного злочину як виконавці або інші співучасники злочину. Наприклад, К.М. Серезжина вважає, що причетність до власного злочину не є кримінально караною [13, с. 19]. Установлення відповідальності за відмивання особою здобутих нею доходів, на думку деяких дослідників, є нібито порушенням принципу справедливості тощо [13, с. 17].

Безумовно, говорити про те, що причетна особа може бути суб'єктом предикатного злочину, аж ніяк не можна, оскільки це суперечить концепції причетності до злочину. Тому, якщо учасник предикатного злочину відміє майно, яке він злочинно здобув, то причетним до злочину він ніяк не стане. Його дії будуть кваліфіковані за правилами реальної сукупності злочинів. Він понесе відповідальність за участь у предикатному злочині та за відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Такий же підхід застосовується при правовій оцінці вбивства особою свідка або потерпілого для приховання вчиненого ним або іншим співучасником предикатного злочину. Суб'єкт убивства буде відповідати за основний злочин, а також за вбивство з метою приховати раніше скоєний ним або одним зі співучасників злочин (п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України). Дії особи, яка скоїла вбивство з метою приховати такий злочин, не можна розглядати як причетність до злочину.

Зазначена кваліфікація діянь повністю відповідає принципу справедливості, оскільки винна особа понесе покарання за вчинення двох самостійних злочинів: предикатного злочину, унаслідок якого було отримано злочинні доходи, та відмивання таких доходів.

Ознаки заздалегідь не обіцяної легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом, подібні до ознак злочинів, передбачених ст. 198 і ст. 396 КК України. Діяння, спрямовані на заздалегідь не обіцяне відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фактично приховують злочин, від якого було утворено злочинні доходи. Особа, котра відмиває злочинні доходи, вчиняючи будь-яке з діянь, перелічених у ст. 209 КК України, завжди перешкоджає органам правосуддя в розкритті злочину, оскільки ускладнює органам правосуддя викриття винних та розкриття злочину. Проте для відмивача це не є основною метою, а виступає як побічний результат його злочинної діяльності.

У юридичній літературі також висловлюється думка, що ст. 209 КК України є спеціальною відносно ст. 198 КК України [8, с. 99]. Схожість цих видів злочинів полягає в тому, що для притягнення до кримінальної відповідальності необхідно, щоб їм передував предикатний злочин. Доходи, одержані внаслідок вчинення основного злочину, можуть бути винним відмиті, укриті, збуті тощо. Однак зазначені види злочинів розрізняються за своєю правовою природою.

Як показує аналіз Особливої частини Кримінального кодексу України, ознаки причетності до злочину мають такі діяння, відповідальність за які передбачено в спеціальних кримінально-правових нормах: 1) заздалегідь не обіцяне приховування злочину (ст. 396 КК України); 2) заздалегідь не обіцяне придбання, отримання, зберігання та збут майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 198 КК України); 3) заздалегідь не обіцяна легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України); 4) заздалегідь не обіцяне використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 306 КК України); 5) заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій та укріплення їх злочинної діяльності (ст. 256 КК України); 6) потурання злочину; 7) неповідомлення про злочин.

Треба зазначити, що відповідальність за потурання злочину та неповідомлення про злочин безпосередньо не встановлюється кримінальним законодавством України, хоча й впливає з певних кримінально-правових норм. Так, за потурання злочину причетна особа може бути притягнута до відповідальності за службовий злочин. За неповідомлення про злочин особа несе відповідальність за ст.ст. 135, 136, 137, 209-1, 238, ч. 3 ст. 243, ст. 426 та ін. КК України. Із змісту зазначених правових норми впливає юридичний обов'язок для суб'єкта повідомляти компетентні органи про злочин вчинений іншою особою.

А.О. Васильєв вважає, що недонесення про готування до злочину, а також потурання злочину не є видами причетності до злочину, оскільки причетність до злочину, на його думку, можлива лише після закінчення основного злочину [1, с. 14–16]. Однак із таким твердженням слід погодитись, оскільки неповідомленню про готування до злочину та замах на нього, а також потуранню злочину притаманні ознаки, які характерні для причетності до злочину. Це наявність предикатного злочину, який передує відповідальності за неповідомлення та потуранню, відсутність змови на надання допомоги учасникам предикатного злочину в потуранні злочину тощо.

Діяння, які містять ознаки причетності до злочину об'єднує те, що вони посягають на суспільні відносини, які виникають із приводу нормального здійснення посадовими особами органів досудового розслідування,

прокуратури або суду функцій щодо отримання необхідних доказів і встановлення об'єктивної істини в ході розкриття або розслідування предикатного злочину. Тому злочини, які мають ознаки причетності, посягають на суспільні відносини з приводу нормального функціонування системи правосуддя в Україні. Для одних різновидів причетності до злочину зазначені суспільні відносини є основним безпосереднім об'єктом злочину, а для інших – додатковим обов'язковим об'єктом злочину.

Причетність до злочину можна розглядати як суспільно небезпечне діяння суб'єкта злочину, передбачене кримінальним законодавством України, що посягає на суспільні відносини у сфері правосуддя, яке виникає у зв'язку з предикатним злочином іншої особи й не сприяє його вчиненню, оскільки не є співучастю в ньому.

Правові норми, у яких повинно бути сформульовано ознаки причетності до злочину, а також види причетності до злочину треба розташувати у спеціальному розділі після розділу VI "Співучасть у злочині", під номером VI-1. Цей розділ повинен мати назву "Причетність до злочину". Кримінально-правову норму, у якій було б наведено основні ознаки причетності до злочину, доцільно розмістити під номером 31-1 "Причетність до злочину". Перелік видів причетності до злочину та їх ознак доцільно законодавчо закріпити в нормі, яка повинна бути розміщена за статтею 31-1 (причетність до злочину) та мати нумерацію 31-2 "Види причетності до злочину".

Використана література:

1. Васильев А. А. Уголовно-правовая характеристика прикосновенности к преступлению : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Васильев Андрей Александрович. – Екатеринбург, 2009. – 28 с.
2. Глухова О. В. Уголовная ответственность за недоносительство и укрытие преступлений : [монография] : / О. В. Глухова ; Брест. гос. ун-т имени А. С. Пушкина. – Брест : БрГУ, 2010. – 247 с.
3. Зарубин А. В. Уголовно-правовое регулирование прикосновенности к преступлению : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Зарубин Андрей Викторович ; Тюмен. юрид. ин-т МВД России. – Тюмень. – 2004. – 212 с.
4. Лобанова Л. В. Преступления против правосудия. Общая характеристика и классификация : [учебное пособие] : / Л. В. Лобанова. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2004. – 62 с.
5. Мельник М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2002 – 346 с.
6. Мельник Р. І. Кримінально-правова характеристика завідомо незаконних затримання, приводу, арешту та тримання під вартою (ст. 371 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Мельник Руслан Іванович ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 20 с.

7. Мишунин П. Институт прикосновенности к преступлению в советском уголовном праве / П. Мишунин // Социалистическая законность. – 1956. – № 11. – С. 7–16.

8. Молчанова Т., Некрасов В., Корсун С., Усатый Г. Противодействие отмыванию денег: украинско-российский опыт: [монография] / Т. Молчанова, В. Некрасов, С. Корсун, Г. Усатый. – К.: КНТ, 2007. – 238 с.

9. Наумов А. В. Российское уголовное право. Курс лекций. В двух томах. Т. 1. Общая часть. / А. В. Наумов. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Юрид. лит., 2004. – 496 с.

10. Палюх Л. М. До питання про родовий об'єкт злочинів проти правосуддя / Л. М. Палюх // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 3. – С. 275–277.

11. Познышев С. В. Очерк основных начал науки уголовного права. Особенная часть / С. В. Познышев. – М., 1923. – 296 с.

12. Пономаренко Е. В. Некоторые теоретические и законодательные проблемы прикосновенности к преступлению по уголовному праву Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Пономаренко Елена Валерьевна. – Саратов: Саратовская государственная академия права, 2007. – 26 с.

13. Сereжжина К. Н. Прикосновенность к преступлению в уголовном праве России: оптимизация норм и практики их применения: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Сereжжина Ксения Николаевна. – Самара, 2009. – 24 с.

14. Семькина О. И. Ответственность за укрывательство преступлений по уголовному праву России: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Семькина Ольга Ивановна. – М.: Ставропольский государственный университет, 2003. – 26 с.

УДК 343.132:351.817:654(4ЄС)

С.В. Єськов

**РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН
МІЖ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ
ТА ПРОВАЙДЕРАМИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ
ПОСЛУГ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАПИТІВ
НА ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ:
ДОСВІД РАДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Стаття присвячена питанням регулювання відносин між правоохоронними органами та провайдерами телекомунікаційних послуг щодо виконання запитів на втручання у приватне спілкування. Розглядається практика Ради Європейського Союзу щодо регулювання цієї діяльності та вітчизняний досвід у цій галузі.

Ключові слова: *втручання у приватне спілкування, негласні слідчі (розшукові) дії, телекомунікаційні послуги, Рада Європейського Союзу.*

Статья посвящена вопросам регулирования отношений между правоохранительными органами и провайдерами телекоммуникационных услуг по исполнению запросов на вмешательство в частное общение. Рассматривается